

SỰ PHÁT TRIỂN NHẬN THỨC CỦA ĐẢNG VỀ ĐỘI NGŨ TRÍ THỨC theo tinh thần Hội nghị Trung ương 8 khóa XIII

NGUYỄN THANH ĐẠT
Trường Chính trị tỉnh Quảng Bình

1. Đặt vấn đề

Trong quá trình lãnh đạo sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc cũng như trong quá trình đổi mới đất nước, Đảng ta luôn coi trọng và đánh giá cao vai trò của đội ngũ trí thức. Trí thức là nguồn vốn trí tuệ quý giá của dân tộc, là một bộ phận của Đảng và cách mạng, là động lực trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Văn kiện Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X đã khẳng định: “Đội ngũ trí thức nước ta có tinh thần yêu nước, có lòng tự hào dân tộc, tự tôn dân tộc sâu sắc, luôn gắn bó với sự nghiệp cách mạng do Đảng lãnh đạo vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh. Bằng hoạt động sáng tạo, trí thức nước ta đã có đóng góp to lớn trên tất cả các lĩnh vực xây dựng, bảo vệ Tổ quốc”¹. Bởi vậy, nhận thức đầy đủ, toàn diện về “đội ngũ trí thức” trong quá trình phát triển đất nước hiện nay có ý nghĩa hết sức quan trọng.

2. Sự phát triển quan điểm của Đảng về đội ngũ trí thức

Năm 1945, ngay khi nước nhà mới giành được độc lập, để tìm người tài đức ra gánh vác việc nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết bài *Nhân tài và kiến quốc* đăng trên báo *Cứu Quốc*, trong đó khẳng định kiến quốc có chắc thành công thì kháng chiến mới mau thắng lợi. Kiến thiết thì phải có nhân tài. Với quan điểm trí thức là nhân tài của đất nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã xác định nội hàm của trí thức một

cách rõ ràng: “Trí thức là gì? Trí thức là hiểu biết. Trong thế giới chỉ có hai thứ hiểu biết: Một là hiểu biết sự tranh đấu sinh sản. Khoa học tự nhiên do đó mà ra. Hai là hiểu biết tranh đấu dân tộc và tranh đấu xã hội. Khoa học xã hội do đó mà ra. Ngoài hai cái đó, không có trí thức nào khác”².

Kế thừa quan điểm đó, trong các cương lĩnh cũng như văn kiện đại hội, Đảng ta đã có những nhận thức mới, sáng tạo về đội ngũ trí thức. *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội* (Cương lĩnh 1991) đã xác định những phương hướng xây dựng chủ nghĩa xã hội và bảo vệ Tổ quốc, trong đó có đề cập đến vai trò của đội ngũ trí thức: Xây dựng Nhà nước xã hội chủ nghĩa, Nhà nước của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân, lấy liên minh giai cấp công nhân với giai cấp nông dân và tầng lớp trí thức làm nền tảng, do Đảng Cộng sản lãnh đạo. Để tiếp tục xây dựng, phát triển đất nước trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa gắn với phát triển kinh tế tri thức, *Cương lĩnh bổ sung, phát triển năm 2011* đưa ra chủ trương: Đào tạo, bồi dưỡng, phát huy mọi tiềm năng và sức sáng tạo của đội ngũ trí thức để tạo nguồn lực trí tuệ và nhân tài cho đất nước.

Từ Đại hội lần thứ VI đến Đại hội lần thứ VIII, Đảng đã có những quan điểm đổi mới về đội ngũ trí thức và đã đưa ra các chính sách cơ bản nhằm xây dựng đội ngũ trí thức. Trong những chính sách đó,

Đảng đặt con người vào vị trí trung tâm và chăm lo hạnh phúc cho con người là mục tiêu phấn đấu cao nhất, đồng thời xác định để đào tạo được những con người có đầy đủ phẩm chất, trí tuệ, thể chất, tinh thần, tư tưởng thì nhiệm vụ giáo dục đào tạo là vô cùng quan trọng. Do đó, Đảng coi giáo dục, đào tạo là “quốc sách hàng đầu”.

Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ IX và lần thứ X, Đảng đưa ra quan điểm công nghiệp hóa gắn với hiện đại hóa và công nghiệp hóa, hiện đại hóa gắn với phát triển kinh tế tri thức và lấy phát huy nguồn lực con người là yếu tố cơ bản cho sự phát triển nhanh và bền vững.

Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 6-8-2008 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa X về xây dựng đội ngũ trí thức trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp, hóa hiện đại hóa đã đưa ra quan điểm một cách có hệ thống về đội ngũ trí thức. Lần đầu tiên Đảng ta đưa ra quan niệm đầy đủ và khách quan về trí thức: “Trí thức là những người lao động trí óc, có trình độ học vấn cao về lĩnh vực chuyên môn nhất định, có năng lực tư duy độc lập, sáng tạo, truyền bá và làm giàu trí thức, tạo ra những sản phẩm tinh thần và vật chất có giá trị đối với xã hội”³. Trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xây dựng nền kinh tế tri thức, vấn đề xây dựng và phát huy vai trò của đội ngũ trí thức không chỉ có ý nghĩa to lớn trong việc bảo đảm nguồn lực lao động chất lượng cao, mà còn có ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong toàn bộ chiến lược xây dựng và phát triển đất nước. Nhận thức đó được thể hiện: “Xây dựng đội ngũ trí thức vững mạnh là trực tiếp nâng tầm trí tuệ của dân tộc, sức mạnh của đất nước, nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng và chất lượng hoạt động của hệ thống chính trị. Đầu tư xây dựng đội ngũ trí thức là đầu tư cho phát triển bền vững”⁴. Đặc biệt, trong việc hoạch định đường lối, chính sách, Văn kiện Đại hội XI đã khẳng định: “Có chính sách đặc biệt đối với nhân tài của đất nước. Coi trọng vai trò tư vấn, phản biện, giám định xã hội của các cơ quan nghiên cứu khoa học trong việc hoạch định đường lối, chính sách của Đảng, Nhà nước và các dự án phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội. Gắn bó mật thiết giữa Đảng và Nhà nước với trí thức, giữa trí thức với Đảng và Nhà nước”⁵.

Quá trình phát triển và hội nhập sâu rộng với thế giới đã lan rộng đang đòi hỏi trách nhiệm ngày càng cao của đội ngũ trí thức. Nhằm phát huy hơn nữa vai trò của đội ngũ trí thức, Đại hội XII của Đảng chủ trương: “Xây dựng đội ngũ trí thức ngày càng lớn mạnh, có chất lượng cao, đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước. Tôn trọng và phát huy tự do tư tưởng trong hoạt động nghiên cứu, sáng tạo. Trọng dụng trí thức trên cơ sở đánh giá đúng phẩm chất, năng lực và kết quả cống hiến. Bảo vệ quyền sở hữu trí tuệ, đãi ngộ và tôn vinh xứng đáng những cống hiến của trí thức. Có cơ chế, chính sách đặc biệt để thu hút nhân tài của đất nước. Coi trọng vai trò tư vấn, phản biện, giám định xã hội của các cơ quan nghiên cứu khoa học trong việc hoạch định đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước và các dự án phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội”⁶.

Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng xác định rõ, đội ngũ trí thức đóng vị trí, vai trò là trung tâm, hạt nhân của sự phát triển công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Văn kiện Đại hội đã nêu: “Xây dựng đội ngũ trí thức ngày càng lớn mạnh, có chất lượng cao, đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước trong tình hình mới”⁷.

Trên cơ sở kế thừa và phát triển, Hội nghị lần thứ tám Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII đã ban hành Nghị quyết số 45-NQ/TW ngày 24-11-2023 về tiếp tục xây dựng và phát huy vai trò của đội ngũ trí thức đáp ứng yêu cầu phát triển đất nước nhanh và bền vững trong giai đoạn mới. Nghị quyết đã đánh giá một cách khách quan, toàn diện kết quả sau 15 năm thực hiện Nghị quyết số 27-NQ/TW của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa X, đồng thời đã bổ sung, hoàn thiện hơn quan điểm về đội ngũ trí thức: “Đội ngũ trí thức là lực lượng lao động trí óc, có trình độ học vấn cao, chuyên môn sâu về một lĩnh vực, có năng lực tư duy độc lập, sáng tạo; giàu lòng yêu nước, có đạo đức và lý tưởng cách mạng, gắn bó với Đảng, Nhà nước và dân tộc; là lực lượng có vai trò quan trọng trong liên minh giai cấp công nhân, giai cấp nông dân dưới sự lãnh đạo của Đảng; có trách nhiệm tiên phong, tạo ra sản phẩm tinh thần, vật chất chất lượng cao cho xã hội, là nguồn lực đặc biệt trong phát triển kinh tế tri thức, công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập quốc tế và phát

triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc; là nhân tố quan trọng trong nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài, nâng tầm trí tuệ và sức mạnh dân tộc, đóng góp to lớn cho sự nghiệp đổi mới, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc”⁸. Quan điểm này được thể hiện ở 5 nội dung cơ bản:

Thứ nhất, đội ngũ trí thức là lực lượng lao động trí óc, có trình độ học vấn cao, chuyên môn sâu về một lĩnh vực, có năng lực tư duy độc lập, sáng tạo.

Các trí thức được đào tạo bài bản, trang bị kiến thức chuyên sâu không chỉ ở trong nước mà còn ở những nền giáo dục lớn trên thế giới nên họ được xem là nguồn nhân lực chất lượng cao của đất nước. Trong mọi thời đại và ở bất cứ quốc gia nào, đội ngũ trí thức luôn luôn là lực lượng nòng cốt sáng tạo và truyền bá tri thức, có vị trí, vai trò đặc biệt quan trọng thúc đẩy sự phát triển của xã hội, tạo nên sức mạnh của mỗi quốc gia, dân tộc.

Đánh giá vai trò của đội ngũ trí thức trên các lĩnh vực, trong bài phát biểu trong buổi khai mạc lớp chính huấn cán bộ đảng, dân, chính ở cơ quan trung ương ngày 6-2-1953, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã giải thích rõ rằng: Muốn phát triển văn hóa thì phải cần thầy giáo, muốn phát triển sức khỏe của Nhân dân thì phải cần thầy thuốc, muốn phát triển kỹ nghệ phải cần các kỹ sư...

Ngày nay, cùng với sự phát triển nhanh chóng của cách mạng khoa học và công nghệ hiện đại, đội ngũ trí thức trở thành nguồn lực đặc biệt quan trọng, tạo nên sức mạnh của mỗi quốc gia trong chiến lược phát triển.

Thứ hai, đội ngũ trí thức là những người giàu lòng yêu nước, có đạo đức và lý tưởng cách mạng, gắn bó với Đảng, Nhà nước và dân tộc.

Trải qua quá trình lịch sử lâu dài của dân tộc, trí thức Việt Nam luôn luôn nêu cao tinh thần yêu nước, lòng tự hào dân tộc và giữ vai trò quan trọng trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước.

Đặc biệt, khi nói về trí thức, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn luôn nhấn mạnh phẩm chất gương mẫu: Người trí thức phải có nhân cách, có cốt cách, có lối sống, văn hóa để làm gương cho những người khác. Theo Người: “trí thức là vốn quý của dân tộc. Ở nước khác như thế, ở Việt Nam càng như thế”⁹.

Nói đến trí thức là nói đến bộ mặt của cả một xã hội, vì vậy, trí thức là người phải có những hoài bão

lớn, những ý chí lớn và có một lối sống cao quý, cao thượng - tức là sống vì dân, vì nước, đem tài năng, kiến thức, hiểu biết của mình để phục vụ cho đất nước, cho Nhân dân.

Thứ ba, đội ngũ trí thức là lực lượng có vai trò quan trọng trong liên minh giai cấp công nhân, giai cấp nông dân dưới sự lãnh đạo của Đảng.

Thực hiện đường lối đổi mới do Đảng ta khởi xướng và lãnh đạo, liên minh giai cấp công nhân, nông dân và tầng lớp trí thức ngày càng được tăng cường và củng cố, làm nòng cốt cho khối đại đoàn kết dân tộc, góp phần quan trọng vào thực hiện thắng lợi các mục tiêu kinh tế - xã hội của đất nước. Mặc dù, trong liên minh, giai cấp công nhân giữ vai trò lãnh đạo, quyết định xu hướng phát triển của xã hội nhưng đội ngũ trí thức ngày càng có vai trò quyết định trong việc ứng dụng những thành tựu khoa học công nghệ phục vụ sự nghiệp xây dựng, phát triển đất nước.

Chủ tịch Hồ Chí Minh từng chỉ rõ: “Trí thức công nông hóa, trí thức phục vụ Nhân dân bây giờ cũng cần, kháng chiến kiến quốc cũng cần, tiến lên chủ nghĩa xã hội càng cần, tiến lên chủ nghĩa cộng sản lại càng cần”¹⁰.

Thứ tư, đội ngũ trí thức có trách nhiệm tiên phong, tạo ra sản phẩm tinh thần, vật chất chất lượng cao cho xã hội, là nguồn lực đặc biệt trong phát triển kinh tế tri thức, công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập quốc tế và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc.

Ngày nay, đội ngũ trí thức Việt Nam có mặt trên tất cả các lĩnh vực, các hoạt động kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội, đối ngoại, quốc phòng, an ninh. Xét về cơ cấu ngành, bất cứ ngành sản xuất nào, từ nông nghiệp, công nghiệp đến dịch vụ, cũng đều có sự tham gia của đội ngũ trí thức. Thực lực của đội ngũ trí thức quyết định năng suất và hiệu quả kinh tế của các hoạt động sản xuất trong xã hội. Do đó, đội ngũ trí thức được xem là lực lượng tiên phong, nòng cốt của quá trình xây dựng và phát triển đất nước trong điều kiện mới.

Đội ngũ trí thức là lực lượng đi đầu trong nghiên cứu, ứng dụng, phát triển các lĩnh vực khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, chuyển giao công nghệ, đổi mới dây chuyền sản xuất nhằm nâng cao hiệu quả,

năng suất lao động của các ngành kinh tế, giúp đẩy nhanh sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, góp phần thực hiện mục tiêu phát triển bền vững, quyết định sự thành công của sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Với một lực lượng đông đảo, bao gồm những người lao động trí óc, có trình độ học vấn cao về lĩnh vực chuyên môn nhất định, có năng lực tư duy độc lập, sáng tạo đồng thời tạo ra những sản phẩm vật chất và tinh thần có giá trị cho xã hội..., đội ngũ trí thức đã và đang có những đóng góp to lớn trên tất cả các lĩnh vực. Theo Tổng cục Thống kê, sự phát triển của đội ngũ trí thức đã góp phần đưa Việt Nam từ một nước có nền kinh tế nông nghiệp, lạc hậu, quy mô nhỏ, GDP mới chỉ đạt khoảng 14 tỷ USD và GDP bình quân đầu người khoảng 250 USD trong những năm đầu đổi mới thì đến năm 2022, GDP bình quân đầu người theo giá hiện hành ước đạt 95,6 triệu đồng/người, tương đương 4.110 USD¹¹.

Thứ năm, đội ngũ trí thức là nhân tố quan trọng trong nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài, nâng tầm trí tuệ và sức mạnh dân tộc, đóng góp to lớn cho sự nghiệp đổi mới, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Ngay từ năm 2008, Nghị quyết số 27-NQ/TW của Hội nghị Trung ương 7 khóa X, đã xác định đội ngũ trí thức Việt Nam được hình thành từ nhiều nguồn đào tạo ở trong và ngoài nước, với nhiều thế hệ nối tiếp nhau, trong đó có bộ phận trí thức người Việt Nam ở nước ngoài, trở thành đội ngũ quan trọng trong quá trình truyền tải, lan tỏa, vận dụng và phát triển, sáng tạo tri thức mà mình đang có cho xã hội, phục vụ sự tiến bộ, phát triển của đất nước.

Cùng với trình độ học vấn, năng lực tiếp thu, phát triển, sáng tạo, đội ngũ trí thức Việt Nam luôn là lực lượng tiên phong trong việc truyền bá tri thức, hệ tư tưởng, không ngừng kiếm tìm con đường giải phóng con người, giải phóng dân tộc và luôn khao khát cái mới, sự tự do.

3. Kết luận

Với mục tiêu *phát triển đội ngũ trí thức về số lượng và chất lượng, nhất là đội ngũ chuyên gia, nhà khoa học đầu ngành trong lĩnh vực then chốt, trọng yếu, lĩnh vực mới đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước*, Nghị quyết số 45-NQ/TW đã

xác định các các nhiệm vụ, giải pháp cơ bản như tiếp tục nâng cao nhận thức về vị trí, vai trò, tầm quan trọng của đội ngũ trí thức; đổi mới công tác đào tạo, bồi dưỡng, sử dụng, đãi ngộ và tôn vinh trí thức, trọng dụng nhân tài; tăng cường quản lý nhà nước, hoàn thiện hệ thống pháp luật, cơ chế, chính sách đối với đội ngũ trí thức; tăng cường nguồn lực xây dựng đội ngũ trí thức chủ động, tích cực hội nhập quốc tế; phát huy vai trò, trách nhiệm của đội ngũ trí thức; đổi mới nội dung, phương thức hoạt động các hội trí thức. Tất cả những nhiệm vụ, giải pháp đó nhằm phát huy tối đa khả năng khách quan và tiên đề chủ quan của đội ngũ trí thức Việt Nam.

Trong bối cảnh hiện nay, khi thế giới đang bước vào cuộc Cách mạng Công nghiệp lần thứ tư, vai trò, vị trí của đội ngũ trí thức ngày càng được khẳng định, phát huy. Đội ngũ trí thức vẫn sẽ là một trong những lực lượng chủ chốt, là động lực quan trọng thúc đẩy sự phát triển mọi mặt của đất nước để từng bước đạt được mục tiêu mà Đại hội Đảng lần thứ XIII đề ra: phấn đấu đến giữa thế kỷ XXI, nước ta trở thành nước phát triển, theo định hướng xã hội chủ nghĩa.

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X*, Nxb CTQG - ST, H, 2008, tr. 82.

2, 9, 10. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb CTQG - ST, H, 2011, t. 5, tr. 275; t. 5, tr. 156; t. 8, tr. 59.

3. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng toàn tập*, Nxb CTQG - ST, H, 2018, t. 67, tr. 792 - 793.

4. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X về xây dựng đội ngũ trí thức trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước*, Nxb CTQG - ST, H, 2008, tr. 90 - 91.

5. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb CTQG - ST, H, 2011, tr. 242.

6. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb CTQG - ST, H, 2016, tr. 161 - 162.

7. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, t. 1, Nxb CTQG - ST, H, 2021, tr. 167.

8. Đảng Cộng sản Việt Nam: Nghị quyết số 45-NQ/TW ngày 24-11-2023.

11. <https://dangcongsan.vn/tieu-diem/xay-dung-doi-ngu-tri-thuc-xung-tam-voi-yeu-cau-nhiem-vu-moi-636627.html>.

